

Sygn. akt V ACa 533/21

WYROK

W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

Dnia 24 stycznia 2022 r.

Sąd Apelacyjny w Warszawie V Wydział Cywilny w składzie następującym:

Przewodniczący: Sędzia SA Edyta Jefimko

Protokolant: Dorota Olszewska

po rozpoznaniu w dniu 11 stycznia 2022 r. w Warszawie

na rozprawie

sprawy z powództwa A. P. (1) i Z. P.

przeciwko Z. S.

o zapłatę

na skutek apelacji pozwanego

od wyroku Sądu Okręgowego Warszawa-Praga w Warszawie

z dnia 16 lutego 2021 r., sygn. akt I C 1141/16

1. **prostuje z urzędu niedokładność w punktach w punktach IV (czwartym) i V (piątym) sentencji zaskarżonego wyroku, w ten sposób, że po wyrazach: „przyznaje” wpisuje: „od Skarbu Państwa – Sądu Okręgowego Warszawa – Praga w Warszawie”, skreślając sformułowania: „ponoszonych przez Skarb Państwa”,**

2. **zmienia zaskarżony wyrok:**

a) **częściowo w punkcie I (pierwszym) w ten sposób, że oddala powództwo ponad kwotę 94 800 zł (dziewięćdziesiąt cztery tysiące osiemset złotych) wraz z ustawowymi odsetkami za opóźnienie od dnia 7 marca 2017 r. do dnia zapłaty,**

b) **w punkcie III (trzecim) odstępuje od obciążenia powodów nieuiszczoną opłatą od pozwu,**

3. **oddala apelację w pozostałej części,**

4. **nie obciąża powodów na rzecz pozwanego kosztami postępowania apelacyjnego,**

5. **odstępuje od obciążenia powodów nieuiszczoną częścią opłaty od apelacji,**

6. **przyznaje od Skarbu Państwa – Sądu Okręgowego Warszawa – Praga w Warszawie na rzecz adw. E. S. i adw. A. P. (2) kwoty po 11 250 zł (jedenaście tysięcy dwieście pięćdziesiąt złotych) podwyższone o należne stawki podatku od towarów i usług tytułem kosztów nieopłaconej pomocy prawnej udzielonej powodom i pozwanemu z urzędu w postępowaniu apelacyjnym.**

SSA Edyta Jefimko

UZASADNIENIE

Po ostatecznym sprecyzowaniu powództwa A. P. (1) i Z. P. domagali się zasądzenia od Z. S. na ich rzecz kwoty 2.176.085,10 zł wraz z ustawowymi odsetkami za opóźnienie od dnia 9 kwietnia 2011 r. do dnia zapłaty oraz kosztów procesu, w tym kosztów nieopłaconej pomocy prawnej udzielonej powodom z urzędu. Powodowie, wskazując podstawę faktyczną powództwa, powołali się na zobowiązanie pozwanego złożone w formie pisemnej w dniu 7 stycznia 2011 r. do przejścia i spłaty ich zadłużenia, z którego Z. S. się nie wywiązał.

Z. S. wniósł o oddalenie powództwa w całości oraz zasądzenie solidarnie od powodów na jego rzecz zwrotu kosztów procesu, w tym kosztów nieopłaconej pomocy prawnej udzielonej mu z urzędu. Pozwany zakwestionował powództwo zarówno co do zasady, jak i co do wysokości.

Wyrokiem z dnia 16 lutego 2021 r.- Sąd Okręgowy Warszawa-Praga w Warszawie :

I. zasądził od Z. S. na rzecz A. P. (1) i Z. P. kwotę 2.176.085,10 zł z ustawowymi odsetkami od dnia 15 kwietnia 2011 r. do dnia 31 grudnia 2015 r. oraz z odsetkami ustawowymi za opóźnienie od dnia 1 stycznia 2016 r. do dnia zapłaty;

II. oddalił w pozostałym zakresie powództwo;

III. nakazał pobrać od Z. S. na rzecz Skarbu Państwa – Sądu Okręgowego Warszawa - Praga w Warszawie kwotę 100.000 zł tytułem nieuiszczonych kosztów sądowych, od których powodowie zostali zwolnieni;

IV. przyznał adw. E. S. ustanowionej z urzędu dla powodów A. P. (1) i Z. P. wynagrodzenie w kwocie 7.200 zł podwyższonej o stawkę podatku od towarów i usług, przewidzianą dla tego rodzaju czynności w przepisach o podatku od towarów i usług, obowiązującą w dniu orzekania o tych opłatach, tytułem zwrotu kosztów nieopłaconej pomocy prawnej udzielonej z urzędu, ponoszonych przez Skarb Państwa;

V. przyznał adw. A. P. (2) ustanowionemu z urzędu dla pozwanego Z. S. wynagrodzenie w kwocie 7.200 zł podwyższonej o stawkę podatku od towarów i usług, przewidzianą dla tego rodzaju czynności w przepisach o podatku od towarów i usług, obowiązującą w dniu orzekania o tych opłatach, tytułem zwrotu kosztów nieopłaconej pomocy prawnej udzielonej z urzędu, ponoszonych przez Skarb Państwa.

Powyższy wyrok Sąd Okręgowy wydał na podstawie następujących ustaleń faktycznych i wniosków.

A. P. (1) i Z. P. w dniu 7 stycznia 2011 r. zawarli w Kancelarii Notarialnej notariusza A. K. w W. ze Z. S., działającym jako prezes zarządu (...) spółki z o.o. z siedzibą w W., cztery umowy sprzedaży nieruchomości stanowiących własność powodów:

1) aktem notarialnym sporządzonym za Rep. (...) A. P. (1) i Z. P. przenieśli na rzecz (...) spółki z o.o. z siedzibą w W. za kwotę 200.000 zł prawo własności zabudowanej nieruchomości położonej w S., gmina M., powiat M., województwo (...), oznaczonej jako działka nr (...) o powierzchni 4.395 m², dla której prowadzona jest księga wieczysta nr (...),

2) aktem notarialnym sporządzonym za Rep. (...) A. P. (1) i Z. P. przenieśli na rzecz (...) spółki z o.o. z siedzibą w W. za kwotę 200.000 zł prawo własności zabudowanej nieruchomości położonej w S., gmina M., powiat M., województwo (...), oznaczonej jako działka nr (...) o powierzchni 5.145 m², dla której prowadzona jest księga wieczysta nr (...),

3) aktem notarialnym sporządzonym za Rep. (...) A. P. (1) i Z. P. przenieśli na rzecz (...) spółki z o.o. z siedzibą w W. za kwotę 100.000 zł prawo własności zabudowanej nieruchomości położonej w O., powiecie (...), województwie (...), oznaczonej jako działka nr (...) o powierzchni 2.286 m², dla której prowadzona jest księga wieczysta nr (...),

4) aktem notarialnym sporządzonym za Rep. (...) A. P. (1) i Z. P., działający łącznie jako wspólnicy w imieniu i na rzecz Przedsiębiorstwa (...) A. P. (1), (...) spółki jawnej z siedzibą w O., przenieśli na rzecz (...) spółki z o.o. z siedzibą w W. za kwotę 100.000 zł prawo własności zabudowanej nieruchomości położonej w O., powiecie (...), województwie (...), oznaczonej jako działka nr (...) o powierzchni 2.020 m⁽²⁾, dla której prowadzona jest księga wieczysta nr (...),

We wszystkich aktach notarialnych znalazły się oświadczenia powodów, że otrzymali oni ceny sprzedaży od nabywcy w łącznej wysokości 600.000 zł. Faktycznie otrzymali jednak w gotówce tylko kwoty 50.000 zł i 18.000 zł. W chwili zawierania umów sprzedaży powodowie znajdowali się w trudnej sytuacji finansowej, dlatego ustalili z pozwanym, że w ramach zapłaty ceny nabycia za prawo własności sprzedawanych nieruchomości, których łączna wartość rynkowa wynosiła około 4.000.000 zł, pozwany bezpośrednio spłaci bankom i innym wierzycielom długi małżonków P.. Zgodnie z zestawieniem sporządzonym przez powodów ich zadłużenie wynosiło wówczas łącznie 3.331.405 zł.

W celu zabezpieczenia spłaty tych długów Z. S. złożył w dniu 7 stycznia 2011 r. w formie pisemnej oświadczenie, z podpisem notarialnie poświadczonym, w którym zobowiązał się w terminie wskazanym przez powodów i na każde ich żądanie przejąć ich dług w łącznej wysokości 3.331.405 zł względem i na rzecz ich wierzycieli oraz za ich zgodą. Wykaz wierzycieli oraz wartość zadłużenia zostały wymienione w pisemnym załączniku do oświadczenia pozwanego. Załącznik ten stanowił integralną część oświadczenia.

Pismem z dnia 4 kwietnia 2011 r. powodowie wyznaczyli pozwanemu trzydniowy termin na przejęcie ich długów w łącznej wysokości 3.331.405 zł i dokonania ich spłaty do dnia 8 kwietnia 2011 r. Przesyłka, zawierająca to pismo, przesłana pozwanemu na wskazany przez niego adres, nie została odebrana. Ponadto pismem z dnia 25 marca 2011 r. powodowie skierowali do (...) spółki z o.o. z siedzibą w J., wezwanie aby do dnia 31 marca 2011 r. przejął ich dług w wysokości 3.331.405 zł.

Pozwany do chwili wniesienia pozwu dokonał jedynie spłaty na rzecz Banku (...)w O. długu powodów w wysokości 1.600 zł. Pozostała część zadłużenia została częściowo umorzona lub spłacona przez powodów oraz kolejnych nabywców czterech nieruchomości sprzedanych przez A. i Z. małżonków P..

Podstawę poczynionych przez Sąd Okręgowy ustaleń faktycznych były dowody z dokumentów oraz ich kopii, zeznania powodów, a także okoliczności przyznane przez stronę pozwaną, które ocenione zostały jako wiarygodne.

Sąd Okręgowy uznał powództwo za uzasadnione w całości w zakresie roszczenia głównego (2.176.085,10 zł) oraz w przeważającej części w zakresie roszczenia ubocznego (odsetek). Jako podstawę prawną zasądzenia na rzecz powodów od pozwanego kwoty 2.176.085,10 zł wraz z ustawowymi odsetkami od dnia 15 kwietnia 2011 r. do dnia 31 grudnia 2015 r. oraz z odsetkami ustawowymi za opóźnienie od dnia 1 stycznia 2016 r. do dnia zapłaty, wskazał art. 471 k.c. Zgodnie z tym przepisem dłużnik obowiązany jest do naprawienia szkody wynikłej z niewykonania lub nienależytego wykonania zobowiązania, chyba że niewykonanie lub nienależyte wykonanie zobowiązania jest następstwem okoliczności, za które dłużnik nie ponosi odpowiedzialności.

W ocenie Sądu I instancji nie był sporny pomiędzy stronami fakt zawarcia czterech umów sprzedaży prawa własności nieruchomości. Natomiast sporne było to, czy pozwany miał obowiązek spłaty zadłużenia powodów. Z. S. kwestionował prawdziwość twierdzeń małżonków P., że zgodzili się oni na sprzedaż na rzecz (...) spółki z o.o. z siedzibą w W. nieruchomości za 600.000 zł, (pomimo że ich wartość faktycznie wyniosła 4.000.000 zł – 5.000.000 zł), dlatego że pozwany przejmie ich długi i dokonana ich spłaty bezpośrednio wierzycielom. Z. S. nie wywiązał się z zaciągniętego zobowiązania, bowiem w krótkim czasie po nabyciu od powodów nieruchomości dokonał ich dalszej odsprzedaży, w konsekwencji czego, jak stwierdził Sąd I instancji, „część zadłużenia na sprzedanych nieruchomościach przeszła na kolejnych nabywców”. Niewątpliwie pozwany, składając oświadczenie z dnia 7 stycznia 2011 r., w przekonaniu powodów zobowiązał się do uregulowania ich zadłużenia wobec banków i innych wierzycieli i dokonał tego „w ramach zapłaty ceny nieruchomości”. Jednak szybkie zbycie nieruchomości oraz brak odpowiedzi na wezwania powodów potwierdziły brak woli przejęcia i spłacenia zadłużenia, co świadczy o braku zamiaru wywiązania się ze zobowiązania z winy dłużnika. Spowodowało to szkodę w majątku powodów w postaci niespłaconych długów oraz braku zapłaty

pełnej ceny sprzedaży za zbyte nieruchomości. Pomimo twierdzeń pozwanego, że osobą zobowiązaną do zapłaty ceny sprzedaży był kupujący, (czyli (...) spółka z o.o. z siedzibą w W.), to Sąd Okręgowy zauważył, że Z. S. był jedynym wspólnikiem tej spółki. Pozwany, podważając istnienie własnego zobowiązania spłaty zadłużenia powodów na podstawie oświadczenia, równocześnie potwierdził fakt jego złożenia w dniu 7 stycznia 2011 r.

Powodowie, mając obietnicę spłaty przez pozwanego ich długów, zdecydowali się na zbycie nieruchomości, dlatego Sąd I instancji uwzględnił ich roszczenie o zapłatę co do kwoty 2.176.085, 10 zł, na które „składają się zadłużenia, które pozwany miał przejąć i spłacić”.

Odsetki od tej kwoty zostały zasądzone na podstawie art. 481 § 1 i § 2 k.c. (w brzemieniu zarówno sprzed nowelizacji, jak i po niej) w zw. z art. 455 k.c. Powodowie wnosili o zasądzenie odsetek od dnia 9 kwietnia 2011 r. do dnia zapłaty. Wezwanie do zapłaty, skierowane do Z. S., zostało awizowane w dniu 4 kwietnia 2011 r. W ocenie Sądu Okręgowego pozwany w ciągu siedmiu kolejnych dni mógł zapoznać się z jego treścią, zatem od dnia 11 kwietnia 2011 r. rozpoczął się bieg trzydniowego terminu wyznaczonego na spełnienie świadczenia, co oznacza, że dopiero od dnia 15 kwietnia 2011 r. pozwany pozostawał w opóźnieniu w spełnieniu świadczenia pieniężnego. Zatem roszczenie o zapłatę odsetek za okres wcześniejszy jako bezzasadne podlegało oddaleniu.

O kosztach procesu Sąd Okręgowy orzekł na podstawie art. 98 § 1 k.p.c. w zw. z § 8 pkt 6 w zw. z § 4 ust. 1 i 3 rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z dnia 22 października 2015 r. w sprawie ponoszenia przez Skarb Państwa kosztów nieopłaconej pomocy prawnej udzielonej przez radcę prawnego z urzędu.

Apelację od powyższego wyroku wniósł pozwany, zaskarżając orzeczenie Sądu Okręgowego w części uwzględniającej powództwo i domagając się jego zmiany poprzez oddalenie powództwa w całości oraz zasądzenia solidarnie od powodów na rzecz pozwanego zawrotu kosztów postępowania za I i II instancję, w tym kosztów nieopłaconej pomocy prawnej udzielonej Z. S. z urzędu.

Apelacja została oparta na podstawie następujących zarzutów naruszenia:

- 1) art. 299 k.s.h. poprzez skierowanie powództwa przeciwko pozwanemu, który nie był stroną umów sprzedaży, a zatem nie posiada w procesie legitymacji biernej, a jego odpowiedzialność za zobowiązania spółki (...) ma jedynie charakter odpowiedzialności subsydiarnej,
- 2) art. 247 k.p.c. poprzez dopuszczenie dowodu z przesłuchania stron na okoliczność odmiennych warunków czterech umów sprzedaży nieruchomości niż te, które wynikają z treści aktów notarialnych,
- 3) art. 328 § 2 k.p.c. w zw. z art. 233 § 1 k.p.c. poprzez „dokonanie wewnętrznej sprzeczności uzasadnienia wyroku i przyjęcie skuteczności prawnej podpisanego przez pozwanego oświadczenia o zobowiązaniu przejęcia długów powodów i ich spłaty jako podstawy zobowiązania” przy jednoczesnym przypisaniu temu oświadczeniu cech pozorności, o której mowa w art. 83 § 1 k.c.,
- 4) art. 233 k.p.c. i art. 244 k.p.c. poprzez niewłaściwą ocenę zeznań strony powodowej odnośnie co do tego, że strony uzgodniły sprzedaż nieruchomości za łączną kwotę 600.000 zł oraz uregulowania przez pozwanego ich długów w wysokości 3.331.405 zł, w sytuacji, gdy zgodnie z treścią umów sprzedaży jedynym świadczeniem kupującego była zapłata ceny sprzedaży, której uiszczenie powodowie potwierdzili,
- 5) art. 233 k.p.c. i art. 278 k.p.c. poprzez nieuprawnione przyjęcie, (wyłącznie na podstawie oświadczenia powodów), że wartość rynkowa zbywanych nieruchomości wynosiła 4.000.000 zł – 5.000.000 zł,
- 6) art. 471 k.c. przez jego niewłaściwe zastosowanie w sytuacji braku ważnego i skutecznego stosunku prawnego pomiędzy stronami, na którego podstawie pozwany ponosiłby odpowiedzialność odszkodowawczą z tytułu braku spłaty długów powodów, przy czym ich ewentualna zapłata przez pozwanego stanowiłaby bezpodstawne wzbogacenie A. P. (1) i Z. P.,

7) art. 58 § 1 k.c. w zw. z art. 353¹ k.c. poprzez uznanie ważności zobowiązania pozwanego do przejęcia i spłaty długów powodów, pomimo braku podstawy tego przysporzenia po ich stronie,

8) art. 535 k.c. w zw. z art. 155 k.c. w zw. z art. 299 k.s.h. poprzez błąd w ustaleniach faktycznych skutkujący przyjęciem, że pozwany był zobowiązany do spłaty długów powodów, a wobec braku tej spłaty spowodował szkodę kontraktową, chociaż strony nie zawarły takiej umowy, a pozwany jako wspólnik spółki z ograniczoną odpowiedzialnością nie odpowiada za ewentualne długi spółki, a jako członek zarządu ponosi za zobowiązania spółki jedynie odpowiedzialność subsydiarną.

Sąd Apelacyjny zważył, co następuje:

Apelacja jest częściowo uzasadniona.

Powodowie, domagając się od pozwanego zapłaty na ich rzecz kwoty 2.176.085,10 zł wraz z odsetkami, w postawie faktycznej powództwa powołali się na złożone w dniu 7 stycznia 2011 r. przez Z. S. pisemne oświadczenie woli, którego treść Sąd Okręgowy prawidłowo ustalił na podstawie kopii załączonego do akt dokumentu z podpisem pozwanego notarialnie poświadczonym. Autentyczności tego dokumentu pozwany nie kwestionował.

Zgodnie z treścią oświadczenia Z. S. (jako osoba fizyczna) zobowiązał się – w terminie wskazanym przez A. i Z. małżonków P., przejąć dług A. P. (1) i Z. P. w łącznej kwocie 3.331.405 zł, względem i na rzecz ich wierzycieli oraz za ich zgodą, wymienionych w załączniku do oświadczenia, stanowiącego jego integralną część, oraz dokonać ich spłaty (oświadczenie k. 9). Załącznik sporządzony przez powodów zawierał wykaz ich długów, który został opracowany w taki sposób, że zawierał dane wierzyciela, wskazywał źródło powstania konkretnego zobowiązania powodów, wysokość zadłużenia wraz z adnotacjami na marginesie po prawej stronie, do jakiej kwoty pozwany zobowiązał się zaspokoić te wierzycielności (załącznik k. 10-11).

Sąd Okręgowy nie dokonał kwalifikacji tej czynności prawnej, powołując się ogólnie w treści uzasadnienia zaskarżonego wyroku jedynie na nienależyte wykonanie przez pozwanego umowy oraz nawiązując do okoliczności zawarcia w tym samym dniu czterech umów sprzedaży nieruchomości. Jak słusznie podnosi w apelacji Z. S. nie był on stroną umów sprzedaży, które w dniu 7 stycznia 2011 r. powodowie zawarli z (...) spółką z o.o. z siedzibą w W.. Należy także zauważyć, iż ani w treści oświadczenia złożonego przez Z. S. jako osobę fizyczną (tego samego dnia pozwany złożył również oświadczenie o identycznej treści, ale działając jako prezes zarządu (...) spółki z o.o. z siedzibą w J. – oświadczenie k. 13), ani w załączniku do tego oświadczenia w ogóle nie ma żadnego odwołania do umów sprzedaży.

W treści oświadczenia pozwanego z dnia 7 stycznia 2011 r. zawarte zostało sformułowanie, że Z. S. zobowiązuje się przejąć dług A. P. (1) i Z. P., dlatego w pierwszej kolejności należało ocenić, czy doszło do zawarcia umowy przejęcia długu. Zgodnie z art. 519 § 2 pkt 2 k.c. przejęcie długu może nastąpić przez umowę między dłużnikiem a osobą trzecią za zgodą wierzyciela; oświadczenie wierzyciela może być złożone którejkolwiek ze stron; jest ono bezskuteczne, jeżeli wierzyciel nie wiedział, że osoba przejmująca dług jest niewypłacalna, przy czym jak wynika z art. 522 k.c. umowa o przejęcie długu powinna być pod rygorem nieważności zawarta na piśmie. To samo dotyczy zgody wierzyciela na przejęcie długu. Jak stanowi art. 78 § 1 k.c. do zachowania pisemnej formy czynności prawnej wystarcza złożenie własnoręcznego podpisu na dokumencie obejmującym treść oświadczenia woli. Do zawarcia umowy wystarcza wymiana dokumentów obejmujących treść oświadczeń woli, z których każdy jest podpisany przez jedną ze stron, lub dokumentów, z których każdy obejmuje treść oświadczenia woli jednej ze stron i jest przez nią podpisany.

Z. S. złożył w dniu 7 stycznia 2011 r. oświadczenie w formie pisemnej. Natomiast powodowie nie złożyli podpisu pod załącznikiem, stanowiącym integralną część oświadczenia pozwanego.

Jak wynika z treści zeznań powoda przed złożeniem przez pozwanego oświadczenia, w którym zobowiązał się do przejęcia długów powodów, A. i Z. małżonkowie P. nie zwracali się do swoich wierzycieli o wyrażenie zgody na przejęcie długów (zeznania powoda k. 355- 00:28:14). Ponadto pomimo zawiadomienia tych wierzycieli przez powódkę po dniu

7 stycznia 2011 r. o przejęciu długu przez Z. S., (zeznania powódki k. 356 00:41:43) nie wyrazili oni zgody na przejęcie długów. W świetle dyspozycji art. 522 k.c. nie może budzić wątpliwości, że zgoda wierzyciela na przejęcie długu nie może zostać wyrażona w sposób dorozumiany, lecz wymaga dochowania formy pisemnej ad solemnitatem. Jeżeli zatem pisemna forma umowy przejęcia długu nie zostanie zachowana (odnośnie co do wszystkich oświadczeń woli – dłużnika, osoby trzeciej oraz wierzyciela, wspomniana czynność będzie bezwzględnie nieważna, bez możliwości jej konwalidacji (por. wyrok Sądu Apelacyjnego w Warszawie z dnia 19 grudnia 2018 r., I ACa 342/18, Legalis nr 1887062).

W tych okolicznościach nie doszło zatem do zawarcia przez strony na podstawie art. 519 § 2 pkt 2 k.c. umowy przejęcia długu, co jednak nie oznacza, iż dokonana w dniu 7 stycznia 2011 r. czynność nie może zostać zakwalifikowana jako ważne zobowiązanie pozwanego, ale na innej podstawie prawnej.

Odmowa wyrażenia przez wierzyciela zgody na przejęcie długu może doprowadzić bowiem do powstania zobowiązania z art. 392 k.c. w drodze tzw. konwersji ustawowej, o której mowa w art. 521 § 2 k.c., polegającej na tym, że umowa o przejęcie długu bezwzględnie nieważna ze względu na fakt odmowy udzielenia zgody przez wierzyciela wywołuje skutek w postaci obowiązku naprawienia szkody przez niedoszłego przejemcę, jeśli wierzyciel będzie żądał spełnienia świadczenia od dłużnika.

Zawarcie umowy, o której mowa w art. 392 k.c., nie wymaga zachowania formy szczególnej, zatem co do zasady, umowa może zostać zawarta nawet per facta concludentia, np. przez dorozumiane przyjęcie przez dłużnika oświadczenia osoby trzeciej, w którym osoba ta oświadcza wolę zwolnienia dłużnika z obowiązku świadczenia względem danego wierzyciela. W orzecznictwie dopuszcza się także zawarcie tej umowy w sposób dorozumiany przez faktyczne skorzystanie przez beneficjenta gwarancji z oświadczenia gwaranta (por. wyrok Sądu Najwyższego z dnia 16 grudnia 2009 r., I CSK 162/09, OSP 2011/1/11 oraz wyrok Sądu Apelacyjnego w Katowicach z dnia 6 listopada 2018 r., V AGa 227/18, Lex nr 2601424). Powodowie faktycznie skorzystali z oświadczenia pozwanego jako gwaranta, który spłacił wobec Banku (...) w O. ich zobowiązanie w wysokości 1.600 zł (dowody wpłaty k. 145-147 oraz zeznania powoda k. 355 – 00:06:33), co świadczy o tym, że pomiędzy stronami (powodami i pozwany jako osobą fizyczną) doszło do zawarcia umowy o zwolnienie dłużnika od obowiązku świadczenia.

Beneficjentem umowy z art. 392 k.c. jest dłużnik, będący zobowiązanym do spełnienia świadczenia na rzecz wierzyciela w innym stosunku obligacyjnym. Osobę trzecią, która zawiera z dłużnikiem umowę o zwolnienie go z obowiązku świadczenia, nazywa się gwarantem. Powyższe prowadzi do wniosku, że w stosunku obligacyjnym zawiązanym na mocy takiej umowy dłużnikiem jest osoba trzecia, zaś wierzycielem – dłużnik. Umowa z art. 392 k.c. zalicza się do ustawowo uregulowanych umów gwarancyjnych. Na podstawie umowy gwarancyjnej gwarant zobowiązuje się do spełnienia określonego świadczenia na wypadek ziszczenia lub nieziszczenia się zdarzenia objętego gwarancją. Osoba trzecia jako gwarant z umowy z art. 392 k.c. odpowiada za wystąpienie oznaczonego rezultatu w postaci powstrzymania wierzyciela przed dochodzeniem świadczenia od dłużnika, a odpowiedzialność odszkodowawcza osoby trzeciej za to, że wierzyciel skutecznie zażądał spełnienia świadczenia od dłużnika, stanowi konsekwencję niewykonania zobowiązania do osiągnięcia tego rezultatu.

Umowa z art. 392 k.c. – mimo że umożliwia jurydyczne powiązanie odrębnych stosunków prawnych, tj. stosunku między wierzycielem a dłużnikiem oraz stosunku między dłużnikiem a osobą trzecią – ma w swej istocie charakter samodzielny i nieakcesoryjny oraz zobowiązujący. W najnowszej literaturze przedmiotu dominuje pogląd, (podzielany przez Sąd Apelacyjny w składzie rozpoznającym apelację), że umowy gwarancyjne nie stanowią czynności prawnej kauzalnej, zwłaszcza ze skutkami w sferze ważności lub skuteczności takiej umowy w zależności od istnienia lub prawidłowości causa czynności prawnej. W szczególności odpowiednika causa nie należy upatrywać w interesie gwarancyjnym. Pogląd ten jest zbieżny ze stanowiskami prezentowanymi w nowszej literaturze także w odniesieniu do art. 392 k.c. (por. J. Jastrzębski, Umowa gwarancyjna, Warszawa 2021).

Jednak nawet w przypadku zanegowania stanowiska o braku kazualnego charakteru umów zobowiązujących causa świadczenia pozwanego wynikałaby z odpłatnego wykonywania przez Z. S. czynności gwaranta. Pozwany przedstawił

się powodom jako specjalista od postępowań układowych w przedsiębiorstwach, pracownik Kancelarii (...) i Spółka w W. (zeznania powódki k. 356 -00:41:43), a jak wynika z zeznań A. P. (1) strony ustaliły, że zobowiązanie pozwanego będzie miało charakter odpłatny i zostanie wynagrodzone prowizją w wysokości 532.000 zł (zeznania powoda k. 354 – 00:06:33). Strony mogły zaś nadać umowie z art. 392 k.c. charakter nieodpłatny lub odpłatny (por. postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 19 listopada 2015 r., IV CSK 9/15, Lex nr 1968456).

W orzecznictwie odpowiedzialność gwaranta na podstawie art. 392 k.c. potraktowana została jak odpowiedzialność za niewykonanie lub nienależyte wykonanie zobowiązania w rozumieniu art. 471 k.c. (por. wyroki Sądu Najwyższego z dnia: 17 czerwca 1993 r., ICR 8/93, Lex nr 750257, 15 lutego 2007 r., II CSK 372/06, OSP 2008/6/69, 16 grudnia 2009 r., I CSK 162/09, OSP 2011/1/11, z 28 września 2011 r., I CSK 787/10, Lex nr 1102843 oraz wyrok Sądu Apelacyjnego w Łodzi z dnia 20 czerwca 2018 r., I ACa 1377/17, Legalis nr 1842007). Zatem zastosowanie przez Sąd Okręgowy w sprawie art. 471 k.c. co do zasady było prawidłowe, a zarzut apelacji naruszenia tego przepisu nie zasługiwał na uwzględnienie.

Przesłanki odpowiedzialności osoby trzeciej na podstawie art. 392 k.c. (tj. spełnienie świadczenia przez dłużnika na skutek zasadnego żądania wierzyciela, powstanie szkody w majątku dłużnika, istnienie związku przyczynowego między tymi dwoma zdarzeniami), zgodnie z art. 6 k.c., powinien wykazać poszkodowany dłużnik jako beneficjent gwarancji, czyli powodowie.

Ze względu na funkcję i sens instytucji z art. 392 k.c. osobie trzeciej, która wyręczyła dłużnika, spełniając świadczenie na rzecz wierzyciela, nie przysługuje roszczenie regresowe wobec dłużnika ani roszczenie o zwrot bezpodstawnego wzbogacenia. Niweczyłoby to bowiem ekonomiczny sens tej umowy, który polega na przeniesieniu na osobę trzecią ostatecznego ciężaru (kosztów) spełnienia świadczenia na rzecz wierzyciela. Z tej przyczyny zarzuty apelacji odwołujące się do instytucji bezpodstawnego wzbogacenia co do zasady nie mogły zostać uznane za trafne.

Osoba trzecia odpowiada wobec dłużnika, co do zasady, dopiero wtedy, gdy wierzyciel nie tylko zażąda, ale i uzyska świadczenie od dłużnika. Dopiero wówczas powstanie bowiem w majątku dłużnika szkoda podlegająca naprawieniu na podstawie art. 392 k.c. (Z. Radwański, w: System PrCyw, t. 3, cz. 1, 1981, s. 457 i (M. Kaliński, Szkoła, s. 270–271).). W orzecznictwie przyjęto jednak, że moment powstania roszczenia dłużnika wobec osoby trzeciej o naprawienie szkody w oparciu o umowę z art. 392 k.c. wyznacza już chwila uprawomocnienia się wyroku zasądającego świadczenie od dłużnika na rzecz wierzyciela (por. wyroki Sądu Najwyższego z dnia 16 grudnia 2009 r., I CSK 162/09, OSP 2011/1/11 oraz z dnia 28 września 2011 r., I CSK 787/10, Lex nr 1102843).

W ramach naprawienia szkody kompensacji podlegają zarówno rzeczywiste straty (damnum emergens), jak i utracone korzyści (lucrum cessans). Obowiązek odszkodowawczy obejmuje nie tylko wartość świadczenia spełnionego na rzecz wierzyciela lub prawomocnie zasądzonego na jego rzecz, ale także wszelkie szkody wynikające z faktu zażądania świadczenia przez wierzyciela, tj. np. odsetki, kary umowne, odszkodowania, koszty sądowe i egzekucyjne, w tym koszty zastępstwa procesowego (por. wyroki Sądu Najwyższego z dnia: 17 czerwca 1993 r., ICR 8/93, Lex nr 750257 i 15 lutego 2007 r., II CSK 372/06, OSP 2009/3/35 oraz wyrok Sądu Apelacyjnego w Katowicach z dnia 22 października 2015 r., I ACa 568/15, Legalis nr 1370700)

Jak wynika z pisma procesowego powodów z dnia 6 grudnia 2017 r. (pismo k. 130-132) dochodzone przez nich roszczenie odszkodowawcze odpowiada wartości ich zadłużenia, którego spełnienia od powodów domagają się ich wierzyciele i co do którego aktualnie toczą się postępowania egzekucyjne.

Do pisma zostały załączone kopie czterech prawomocnych (okoliczność bezsporna) orzeczeń sądowych, zasądzających od powodów na rzecz ich wierzycieli świadczenia pieniężne, w postaci:

- nakazu zapłaty wydanego przez Sąd Rejonowy Lublin- Zachód w Lublinie z dnia 28 listopada 2012 r., sygn. akt VI Nc – (...), mocą którego Z. P. została zobowiązana do zapłaty na rzecz (...) Bank (...) S.A. z siedzibą we W. łącznej kwoty 3.988,39 zł, w tym 2.726,80 zł z odsetkami umownymi w wysokości czterokrotności stopy lombardowej NBP

od dnia 24 kwietnia 2012 r. do dnia zapłaty, 428,83 zł, 832,76 zł oraz kwoty 50 zł tytułem zwrotu kosztów sądowych (nakaz zapłaty k.137),

- nakazu zapłaty wydanego przez Sąd Rejonowy Lublin - Zachód w Lublinie z dnia 6 czerwca 2011 r. r., sygn. akt VI Nc – (...), mocą którego Z. P. została zobowiązana do zapłaty na rzecz (...) Kasy (...) z siedzibą w Ł. kwoty 27.289,06 zł z odsetkami umownymi od dnia 4 maja 2011 r. do dnia zapłaty oraz kwoty 2 748,50 zł tytułem zwrotu kosztów procesu (nakaz zapłaty k.143),

- nakazu zapłaty wydanego przez Sąd Rejonowy dla m.st. Warszawy w Warszawie w dniu 30 marca 2015 r., sygn.. akt II Nc 3017/15, mocą którego A. P. (1) został zobowiązany do zapłaty na rzecz (...) Banku (...) S.A. w W. kwoty 29.575,83 zł wraz z odsetkami w wysokości ustawowej od kwoty 21.460, 41 zł od dnia 17 lipca 2012 r. do dnia zapłaty oraz kwoty 2.680 zł tytułem kosztów procesu (nakaz zapłaty k. 150),

- nakazu zapłaty wydanego w postępowaniu upominawczym przez Sąd Okręgowy w Ostrołęce w dniu 18 marca 2016 r., sygn. akt I Nc 24/16, mocą którego A. P. (1) został zobowiązany do zapłaty na rzecz (...) Funduszu (...) (...) Nr (...) we W. kwoty 125.636,42 zł z ustawowymi odsetkami od dnia 18 lutego 2016 r. do dnia zapłaty oraz kwoty 6. 667 zł tytułem zwrotu kosztów procesu (nakaz zapłaty k. 155).

Kwota 4.000 zł (poz. 2 pismo k. 131), zasądzona nakazem zapłaty wydanym przez Sąd Rejonowy Lublin - Zachód w Lublinie z dnia 28 listopada 2012 r., sygn. akt VI Nc –(...), wynika z zadłużenia powódki w stosunku do Banku (...) (załącznik k.11), spłatę której do wysokości 4.000 zł zagwarantował pozwany.

Kwota 29.000 zł (poz. 10 pismo k.131-132), zasądzona nakazem zapłaty wydanym przez Sąd Rejonowy Lublin- Zachód w Lublinie z dnia 6 czerwca 2011 r. r., sygn. akt VI Nc –(...), wynika z zadłużenia powódki w stosunku do (...) Kasy (...) z siedzibą w Ł. (załącznik k.11), spłatę której do wysokości 29.000 zł zagwarantował pozwany.

Kwota 24.000 zł (poz. 12 pismo k.132), zasądzona nakazem zapłaty wydanym przez Sąd Rejonowy dla m.st. Warszawy w Warszawie w dniu 30 marca 2015 r., sygn. akt II Nc 3017/15, wynika z zadłużenia powoda w stosunku do (...) Banku (...) S.A.(następcy Banku (...) S.A. zawiadomienie k. 149 i załącznik k.10), spłatę której do wysokości 24.000 zł zagwarantował pozwany.

Kwota 37.800 zł (poz. 14 pismo k.132), zasądzona nakazem zapłaty wydanym przez Sąd Okręgowy w Ostrołęce w dniu 18 marca 2016 r., sygn. akt I Nc 24/16 wynika z zadłużenia powoda w stosunku do (...) Funduszu (...) we W. (następcy prawnego Banku (...) w W. (zawiadomienie o przeniesieniu wierzytelności k.154 – załącznik k.10), spłatę której do wysokości 37.800 zł zagwarantował pozwany.

Suma wierzytelności dochodzonych przez powodów, odpowiadająca części prawomocnie zasądzonych od powodów na rzecz ich wierzycieli kwot, wynosi 94.800 zł (4.000 zł+ 29.000 zł+ 24.000 zł + 37.800 zł= 94.800 zł). Tylko do tej wysokości A. i Z. małżonkowie P. wykazali wartość poniesionej szkody. Dowodu poniesienia szkody w większym rozmiarze nie stanowią wezwania do zapłaty kierowane do nich przez wierzycieli (wezwanie k.141 i k.148), umowy będące źródłem powstania ich zobowiązań (umowy kredytu k. 134 -136 i k. 138-139), informacje o wypowiedzeniu umowy kredytu ze wskazaniem wysokości zadłużenia (pismo banku k.140), czy samo wypowiedzenie umowy (wypowiedzenie k. 142), a także informacje o zadłużeniu (informacja k.144). Nie wynika z nich bowiem, aby prawomocnie zostały zasądzone od powodów na rzecz ich wierzycieli określone świadczenia albo że powodowie dobrowolnie, ewentualnie przymusowo (w ramach skutecznie przeprowadzonych czynności egzekucyjnych) wykonali zobowiązania objęte wykazem z załącznika do oświadczenia pozwanego z dnia 7 stycznia 2011 r.

Powodowie pozostają w ustroju wspólności ustawowej małżeńskiej (oświadczenia zawarte w aktach notarialnych k. 96 –114), aktualnie nie posiadają majątków osobistych (oświadczenia o stanie rodzinnym, majątku, dochodach i źródłach utrzymania k. 31-34 i k.42-43), a spłata zadłużenia, które było związane z prowadzoną wspólnie przez małżonków działalnością gospodarczą (zeznania powódki k. 356 – 00:41:43) odbywa się z ich majątku objętego wspólnością ustawową, m.in. z emerytury Z. P. (zeznania powoda k. 355 – 00:28:14 i zeznania powódki k. 356 – 00:41:43).

W przypadku wspólności majątkowej małżeńskiej ustawodawca nie wprowadził prawnego zastrzeżenia solidarności czynnej małżonków, gdy występują oni w roli wierzycieli. Ze względu na występującą łączną wspólność majątku małżeńskiego nie można także, w trakcie zasądzania należnego świadczenia, rozdzielać go na części przypadające każdemu z małżonków. Do istoty takiej wspólności należy bowiem zaniechanie określenia wielkości udziałów przypadających każdemu z małżonków; najczęściej zresztą określa się ją mianem „wspólności bezudziałowej”. Poprawną formułą jest więc „zasądzenie świadczenia na rzecz powodów”; bez zastosowania konstrukcji zasądzenia solidarnego, ale też bez rozdzielania świadczenia na części przypadające każdemu z małżonków (por. E.Gniewek-O wadliwościach stosowania zasad solidarności czynnej w postępowaniu sądowym – uwag kilka.MP 2009, Nr 3, Legalis). Dlatego kwota roszczenia odszkodowawczego powinna zostać zasądzona łącznie na rzecz A. i Z. małżonków P..

Roszczenie odszkodowawcze staje się zaś wymagalne niezwłocznie po wezwaniu osoby trzeciej do jego spełnienia (art. 455 k.c.). Jednak umowa z art. 392 k.c. może inaczej określać termin wymagalności roszczenia, ale strony tego nie uczyniły. Sąd Okręgowy zasądził na podstawie art. 481 §1 § 2 k.c. w zw. z art. 455 k.c. odsetki za opóźnienie, wskazując na fakt skierowania przez powodów do pozwanego wezwania do zapłaty z dnia 4 kwietnia 2011 r. Wszystkie prawomocne nakazy zapłaty przeciwko małżonkom P. zostały wydane już po tej dacie. Konsekwencją odszkodowawczego charakteru odpowiedzialności jest to, że żądanie wysunięte przez dłużnika wobec osoby trzeciej w sytuacji, zanim szkoda wystąpiła (zanim zostały wydane nakazy zapłaty) jest przedwczesne (por. wyrok Sądu Apelacyjnego w Łodzi z dnia 20 czerwca 2018 r., I ACa 1377/17, Legalis nr 1842007), ponieważ wymagalność roszczenia nie może nastąpić przed jego powstaniem (por. wyroki Sądu Najwyższego z dnia 16 grudnia 2009 r., I CSK 162/09, Lex nr 558262 i z dnia 28 września 2011 r., I CSK 787/10, Lex nr 1102843). Zatem skierowanie tego wezwania do zapłaty nie mogło skutkować stanem opóźnienia gwarantata.

W aktach sprawy brak jest dowodu doręczenia pozwanemu zawezwania (wezwanie k. 21-22) do próby ugodowej, dlatego za skuteczne wezwanie do zapłaty należy uznać dopiero doręczenie odpisu pozwu, w którym wartość roszczenia odszkodowawczego została określona na kwotę 1.949.974 zł. Pozew został doręczony w dniu 6 marca 2017 r. (potwierdzenie odbioru k.73), dlatego od dnia następnego (7 marca 2017 r.) pozwany pozostawał w opóźnieniu w zapłacie powodom kwoty odszkodowania w wysokości 94.800 zł.

Uznając apelację pozwanego za częściowo uzasadnioną Sąd Apelacyjny na podstawie art. 386 § 1 k.p.c. zmienił zaskarżony wyrok częściowo w punkcie pierwszym w ten sposób, że oddalił powództwo ponad kwotę 94 800 zł wraz z ustawowymi odsetkami za opóźnienie od dnia 7 marca 2017 r. do dnia zapłaty oraz w punkcie trzecim odstępując na podstawie art. 113 ust. 4 u.k.s.c. od obciążenia powodów nieuiszczoną opłatą od pozwu.

W pozostałej części apelacja pozwanego na podstawie art. 385 k.p.c. oddaleniu jako bezzasadna.

O kosztach postępowania apelacyjnego rozstrzygnięcie zapadło na podstawie art. 102 k.p.c. „a o nieuiszczonych kosztach sądowych w oparciu o art. 113 ust. 4 u.k.s.c.

Apelacja pozwanego została oddalona jedynie w zakresie 4,35% (co do kwoty 94.800 zł przy w.p.z. wynoszącej 2.176.085,10 zł). W takiej sytuacji powodowie na podstawie art. 100 k.p.c. powinni zostać obciążeni obowiązkiem pokrycia w całości kosztów za II instancję. Jednak wydanie takiego rozstrzygnięcia naruszyłoby zasady słusności. Powodowie mieli podstawy do subiektywnego przekonania o zasadności dochodzonego roszczenia, które jest usprawiedliwione w zasadzie, a jego częściowe oddalenie wynikało wyłącznie z braku udowodnienia wysokości szkody. Ponadto przeciwko pozwanemu toczy się postępowanie karne, w ramach którego zarzucono Z. S. popełnienie przestępstwa na szkodę powodów w związku z czynnościami prawnymi dokonanymi w dniu 7 stycznia 2011 r. Małżonkowie P. pozostają w bardzo trudnej sytuacji majątkowej. Aktualnie nie posiadają aktywów majątkowych, a jedynie wielomilionowe pasywa. Nienależyte wykonanie przez pozwanego umowy z art. 392 k.c. bezspornie wpłynęło na trudną sytuację finansową małżonków P.. Powyższe okoliczności uzasadniały w ocenie Sądu Apelacyjnego zastosowanie w sprawie art. 102 k.p.c. poprzez nie obciążenie powodów na rzecz pozwanego kosztami postępowania

apelacyjnego oraz art. 113 ust. 4 u.k.s.c. poprzez odstąpienia od obciążenia powodów nieuiszczoną częścią opłaty od apelacji.

O kosztach pomocy prawnej udzielonej powodom i pozwanemu z urzędu w postępowaniu apelacyjnym orzeczono na podstawie art. 29 ust. 1 ustawy z dnia 26 maja 1982 r. Prawo o adwokaturze (t.j. Dz. U. z 2020 r. poz. 1651 z późn. zm.). Sąd Apelacyjny przyznał od Skarbu Państwa – Sądu Okręgowego Warszawa – Praga w Warszawie na rzecz adw. E. S. i adw. A. P. (2) kwoty po 11 250 zł podwyższone o należne stawki podatku od towarów i usług tytułem kosztów nieopłaconej pomocy prawnej udzielonej powodom i pozwanemu z urzędu w postępowaniu apelacyjnym. Wysokość tych kosztów została ustalona na podstawie § 16 ust. 1 pkt 2 w zw. z § 8 pkt 8 i § 4 ust. 3 rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z dnia 3 października 2016 r. w sprawie ponoszenia przez Skarb Państwa kosztów nieopłaconej pomocy prawnej udzielonej przez adwokata z urzędu (t.j. Dz. U. z 2019 r. poz. 18), przy uwzględnieniu wyroku Trybunału Konstytucyjnego z dnia 23 kwietnia 2020 r., SK 66/19, OTK A 2020, poz. 13, a więc przy zastosowaniu stawek w wysokości jak dla pełnomocników z wyboru (§10 ust. 1 pkt 2 i § 2 pkt 8 rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości z dnia 22 października 2015 r. w sprawie opłat za czynności adwokackie (Dz. U. poz. 1800 z późn. zm.). Analiza statusu adwokatów oraz ich roli w postępowaniu, w którym występują jako podmioty powołane i zobowiązane do zastępstwa prawnego, prowadzi do uznania, że różnicowanie ich wynagrodzenia, tj. obniżenie wynagrodzenia pełnomocnika z urzędu, które otrzymałby, gdyby występował w sprawie jako pełnomocnik z wyboru, nie ma konstytucyjnego uzasadnienia (por. postanowienia Sądu Najwyższego z dnia 25 maja 2020 r., III CSK 303/19, Lex nr 2399382 i z dnia 7 stycznia 2021 r., I CSK 598/20, Lex nr 2519790).

Na podstawie art. 350 § 1 i § 3 k.p.c. sprostowano z urzędu niedokładności w punktach czwartym i piątym sentencji zaskarżonego wyroku poprzez określenie, jaka jednostka organizacyjna Skarbu Państwa ma wypłacić na rzecz adwokatów koszty nieopłaconej pomocy prawnej udzielonej przez nich z urzędu stronom w postępowaniu w I instancji.

SSA Edyta Jefimko